

УДК: 340

П.М.Балтаджи

ДІАЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАВНИКА

У статті представлено обґрунтування цінності застосування діалогічного підходу у професійній підготовці, зокрема підготовці фахівців правничої сфери. Проаналізовано актуальність зміни педагогічної парадигми щодо взаємодії у освітньому процесі. Зазначено, що перегляд ролі діалогу у освітньому процесі обумовлений зміною поколінь, ціннісних орієнтирів, пошуком нових форм та методів комунікації, трансформацією свідомості у відповідь на виклики часу. Розкрито значущість навчального діалогу в освітньому процесі закладу вищої освіти, що полягає у формуванні комунікативної компетентності, спонуканні до взаємодії, пошуку оптимальних рішень, обміну думками.

Ключові слова: діалог, діалогічний підхід, діалогічні технології, комунікативна компетентність, професійна підготовка, освітня модель

DOI 10.34079/2226-3047-2024-14-28-7-13

Постановка проблеми. Сьогодні важко переоцінити значення вищої освіти для повноцінного майбутнього держави, функціонування та розвитку нового суспільства. Саме завдяки належному рівню фахової освіти закладаються основи соціально-економічного та соціокультурного благополуччя країни, реалізується головна мета і призначення освіти в сучасній гуманітарній парадигмі - усвідомлення ролі людини у світі, оволодіння дієвими способами суспільної взаємодії.

Виклики які переживає сучасне суспільство актуалізують переосмислення загальнолюдських цінностей в освіті. Гуманістична освітня модель передбачає орієнтацію на діалоговий підхід, на широке використання діалогових технологій. Зміна поколінь, ціннісних орієнтирів, зміна форм та методів комунікації, трансформація свідомості у відповідь на виклики часу, обумовлюють перегляд ролі діалогу у освітньому процесі. Необхідність забезпечення здобувача освіти знаннями та навичками цінними для життя в нових реаліях, значущість менторської підтримки, передбачають зміну педагогічних парадигм і концепцій, щодо взаємодії у освітньому просторі. Актуальність означеного питання зумовлюється необхідністю формування у студентів комунікативної компетентності, культури міжособистісних відносин, діалогової культури. Особливої уваги, в цьому контексті, потребує питання підготовки фахівців, професійна роль яких реалізується в процесі комунікативної взаємодії на різних рівнях.

Комунікативна компетенція правника передбачає вміння ефективно отримувати та передавати інформацію; досягати поставленої мети шляхом переконання співрозмовника й спонукання його до дії; здійснювати позитивну самопрезентацію; діяти у конфліктній комунікації; демонструвати комунікативну культуру. Характеристика діалогічного підходу у професійній підготовці правника є метою даної наукової розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вищої освіти висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників: А. Андрущенко, , Н. Бондарчук, Г. де Віт, М. Головатий, Дж. Гудзік, М. Згуровський, О. Козієвська, В. Кремень, М. Курко, С. Майборода, Дж. Найт, Н. Нижник, В. Огаренко, О. Поступна, І. Сікорська, В. Тертичка, Р. Шаповал, С. Шкарлет, В. Яблонський та ін.

Проблема цінностей освіти знайшла відображення у працях вітчизняних науковців (І. Бех, В. Денисенко та ін.).

Діалог як науково-практична категорія аналізується у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях і набуває все більш концептуальних рамок (А. Бахинський, Т. Кисельова, Л. Нестеренко, Д. Проценко, І. Терещенко та ін.). З позиції психології діалог представлено як складний психологічний феномен, затребуваний у багатьох сферах реальної дійсності, у більшості наукових джерел він розглядається як форма, метод і засіб здійснення соціальних контактів, котрий реалізується особистістю у суб'єкт-суб'єктній взаємодії і детермінований системою взаємодії «особистість – соціальний світ» (Михайлюк 2014).

На думку діалогістів, людина повністю може розкрити свою сутність лише у спілкуванні з іншою людиною, а вершиною спілкування дослідники розглядали діалог (Шашкова 2011).

В системі вищої освіти діалогова взаємодія розглядається як один з ключових компонентів особистісно орієнтованих моделей навчання, що передбачає не лише врахування життєвого досвіду кожного студента, його готовності до навчання, професійної мотивації, комунікативних навичок, але й включення в освітній процес, розвиток як фахових умінь та компетентностей, так і емоційно-особистісного ставлення до себе, своєї діяльності, оточуючого світу.

Мета діалогу – створити безпечний простір або контейнер для того, щоб люди змогли ставити під сумнів свої стереотипи, попередні судження та змінити те, як вони думають та ставляться один до одного. Здатність до комунікації, готовність будувати діалог, чути і довіряти обумовлена психологічними характеристиками, культурою та рівнем освітньої підготовки. Діалог на локальному та глобальному рівнях є способом спілкування та розуміння, співіснування історично різних культур, засобом продуктивного мислення та розвитку особистості, а від так – концептуальною основою освіти. Завдяки комунікаційній культурі інформаційний потік постійно приймається від кожного попереднього покоління кожним наступним і стає предметом суб'єктно-об'єктивних інформаційних взаємодій, інструментом виховання, освіти і навчання, засобом соціалізації (Ігнат'єва 2019).

Діалог, це спосіб поширення і набуття нових знань, він вчить поважати відмінності, протилежні позиції і точки зору, аналізувати соціальні процеси, а не лише проявляти емоційні реакції. З позиції конфліктології діалог розглядається як інструмент вирішення проблем і побудови довіри та порозуміння (Терещенко 2019). При тому дуже важливим є те, що побудова довіри і порозуміння між учасниками процесу діалогу є обов'язковим елементом діалогу. В зв'язку з цим заслуговує на підтримку позиція дослідників які стверджують, що організація діалогової взаємодії є підґрунтям співробітництва та співтворчості всіх учасників освітнього процесу, що сприяє формуванню особистісних професійно значущих якостей майбутніх правників як конкурентоспроможних фахівців.

Н.Голота, аналізуючи діалогічні технології в різних наукових контекстах, розкриває значущість навчального діалогу в освітньому процесі закладу вищої освіти, що забезпечує розвивальний характер навчання: наявність проблеми, яка має різні варіанти вирішення та бажання студентів у процесі взаємного обміну думками знайти в різних відповідях найбільш оптимальну (Голота 2022).

Виклад основного матеріалу дослідження. Діалог, як визначає більшість дослідників, виступає первинною та фундаментальною формою в генезисі міжособистісного спілкування, в процесі якого людина вступає в безпосередній контакт з іншими людьми, обмінюється судженнями, підтверджує чи змінює власну точку зору (Тамаркіна 2017). Освітній процес за своєю сутністю є взаємодією учасників, діалогом

тих хто навчає і тих навчається. Діалогова модель навчання – це діалог двох особистостей, життєвих позицій, ціннісних світів, двох індивідуальних досвідів на матеріалі змісту навчального предмета у процесі формування в учнів предметної і ключових компетентностей. Це дає змогу цілісно проєктувати усвідомлене засвоєння ними нових понять у розвивальному освітньому середовищі активного творчого діалогу (Бондаренко 2023).

Діалог в освітньому процесі - це спосіб відносин, який орієнтований на взаємоповагу, взаємозбагачення, емпатію, співпрацю, креативність і, як результат, на продуктивну взаємодію. Сутність діалогового підходу у професійній підготовці полягає в організації освітнього процесу таким чином, що всі здобувачі освіти виявляються залученими до процесу пізнання, освітній простір стає майданчиком для обміну думками, ідеями, стратегіями та пошуку рішень в умовах поваги, довіри та визнання права на особисту думку. При цьому, діалог не зводиться лише до комунікації учасників освітнього процесу, а полягає у обміні цінностями, світоглядами, у підвищенні особистої мотивації, заклик до співучасті та спільного пошуку рішень. В цьому контексті слід звернути увагу, що учасники діалогу можуть мати відмінні позиції, погляди, ідеї та по різному бачити рішення. Обговорення в колі учасників складних, суперечливих та спірних питань також є діалогом. Навіть конфліктна комунікація може мати форму діалогу. У конфлікті кожна сторона орієнтована на захист та доведення власної позиції і не готова чути позицію опонента, дивитись на предмет спору його очима. Діалог може бути як процесом, так і результатом комунікації. Початок діалогу це варіант виходу з конфлікту: - Конфлікт вирішено шляхом спільного діалогу. Слушним в цьому контексті є розуміння діалогу як процесу широкій взаємодії, завдяки якій люди слухають один одного так глибоко, щоб змінитися, від того, що вони дізнаються. Кожен докладає серйозних зусиль, щоб сформуванати картину занепокоєнь інших, навіть якщо розбіжності у поглядах зберігаються. Жоден учасник не відмовляється від своєї ідентичності, але кожен визнає валідність потреб інших. Результатом обміну індивідуальними точками зору щодо певного питання (проблеми), стає формування єдиного смислового поля, яке дозволяє зрозуміти як саму проблему, так і один одного.

Методично організований навчальний діалог забезпечує гармонійну взаємодію його учасників і перетворення предмета дискусії на цікавий для всіх і кожного, актуалізований, об'ємний, різноплановий. Активності міжособистісного діалогу значною мірою сприяє виконання спільної творчої, проєктної та дослідницької діяльності. Як організатор освітнього процесу, педагог у рамках діалогу має можливість застосувати прийоми зближення й налагодження співпраці зі студентом, зрозуміти його мотиви, внутрішні проблеми, установки, на яких ґрунтується особистісна позиція. Тут педагог виступає лише в ролі фасілітатора освітнього процесу, провокуючи і підтримуючи студентський діалог. Разом з тим важливою є менторська підтримка викладача. Здобувач освіти, зокрема першокурсник в умовах конкурентної взаємодії може очікувати підтримки та опори у вигляді авторитетної позиції викладача. Як зазначає Н. Бондаренко в результаті навчання здобувачів освіти із застосуванням методів діалогічної взаємодії рівень мотивації, емоційного благополуччя і навчальних досягнень істотно зростають.

Організація освітнього процесу на основі діалогічного підходу дозволяє не лише отримати знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, сприяє командній роботі та співробітництву в процесі навчання. Діалог як форма комунікативного акту є найбільш вживаною формою словесної діяльності, в якій реалізуються текстові категорії комунікантів, знаходять відображення їх міжособистісні відносини, проявляються мовленеві стратегії спілкування тощо (Васьківська 2019). Водночас діалогові технології

передбачають врахування культурного та психологічного аспектів розвитку здобувача освіти, а отже розглядаються як ефективний спосіб забезпечення особистісно-орієнтованого навчання.

Професійна підготовка правника має орієнтуватись на формування навичок реагування на конфліктну комунікацію. Серед важливих навичок в професійній діяльності правника слід виділити: вміння будувати конструктивний діалог, мислити нестандартно, обирати комунікативну стратегію, слухати і чути іншу позицію, ставити запитання, використовувати нейтральну мову, відділяти проблему від людини, факти від емоцій, з повагою ставитись до точки зору опонента, в процесі пошуку оптимального рішення віддавати перевагу рішенню на основі консенсусу, працювати з гіпотезами, розуміти наслідки ескалації конфліктної комунікації і точки виходу з конфлікту. Уміння вести діалог має важливе значення для розвитку професійного потенціалу майбутнього правника.

Підтримуючи позицію О. Тамаркіної щодо переваг діалогового навчання, слід звернути увагу на його особливості в системі підготовки правників. Правознавство дає широкий простір для реалізації проблемно-пошукової діяльності з позиції діалогічного підходу (робота з фабулами справ, напрацювання гіпотез, аналітична робота та ін.).

Характеристика діалогових технологій підготовки майбутнього правника може бути представлена через проекцію на правовий контекст:

- формування точки зору суб'єкту на основі відтворення в ній відмінної моделі розуміння проблеми з позиції іншого учасника (збір інформації; формування правової позиції лише на підставі повної картини фактів та позицій; аналіз мотивів поведінки учасників правових відносин, напрацювання стратегій подальших дій з позиції іншого учасника/правопорушника);
- форма спілкування суб'єктів, у якій важливий голос та позиція кожного учасника (забезпечення рівності прав та інтересів всіх учасників правових відносин; презумпція невинуватості, визнання законних прав);
- пошук істини, яка не народжується і не знаходиться в свідомості окремого учасника, а народжується в ході взаємодії в процесі «діалогічного спілкування» (інститут презумпції, альтернативні способи вирішення спорів);
- варіативність людського мислення, альтернативність (врахування не лише власної логіки, а й логіки можливих варіантів, робота з запитаннями, гіпотезами).

Серед форм групової взаємодії в сучасній системі підготовки правників найбільш поширеними є: групові дискусії – обговорення проблемних питань, складних кейсів, нормативно-правового матеріалу з метою виявлення позицій та проведення комплексного аналізу поставленого питання; мозковий штурм – генерування ідей, стимулювання нестандартного мислення, з метою пошуку варіантів рішень; симуляції – відтворення певних подій, фактів, ситуацій (модель слідчого експерименту); тренінгові форми – інтерактивна форма навчання, яка представляє комплекс різних форм взаємодії.

В процесі діалогової взаємодії створюється природня атмосфера живого спілкування та обговорення заявленої теми чи проблемного питання. В процесі спільного обговорення зникають хвилювання і страх помилитись, надати неправильну відповідь, сказати загальновідомі речі тощо. Водночас враховуючи психологічні та особисті особливості учасників діалогу, завдання викладача створити простір для кожної позиції, дати слово кожному голосу. Діалог в освітньому процесі дозволяє виходити за межі звичних форматів, дозволяє експериментувати та випробувати себе, що і є метою навчання. Навчальна аудиторія стає «репетиційним» майданчиком, де дозволено мати власну позицію, демонструвати креативність і нестандартне мислення, приміряти професійну роль, де помилки не тягнуть відповідальність.

Такі «репетиції» сприяють виробленню власного професійного стилю діяльності. Особливо цінною така практика може бути для тих здобувачів освіти, хто бачить себе адвокатом чи суддею. Діалогові технології формують навички професійного спілкування (проводити опитування, ставити запитання, наводити аргументи, резюмувати, узагальнювати, формулювати висновки).

Враховуючи цінність діалогічного підходу слід звернути увагу на умови його успішної реалізації.

1. Використання діалогового підходу у підготовці майбутніх правників потребує підготовленості аудиторії. Запорукою успішної взаємодії буде, в першу чергу професійна підготовка викладача, володіння методиками проведення діалогових форм навчання, готовність до експерименту та визнання права студента мати іншу позицію. Не менш важливим є ресурсний та психоемоційний стан учасників діалогу, адже діалог передбачає активну діяльність.

2. Зацікавленість та вмотивованість аудиторії, розуміння і інтерес до запропонованої для обговорення теми, актуальність та релевантність обраних завдань.

3. Володіння навичками самоорганізації, роботи в команді, наявність елементарного досвіду комунікації і бажання вчитись.

4. Наявність відповідних матеріально-технічних умов навчання орієнтованих на забезпечення безпеки та доступності.

Діалоговий підхід до професійної підготовки сприяє розвитку особистості та професійному становленню майбутнього правника. Діалог має стати провідним у професійній підготовці майбутніх правників, оскільки сприяє підготовці правника до соціальної взаємодії на основі принципів гуманізму, поваги та толерантності. Діалогічний підхід сприяє формуванню навичок діалогічного спілкування, основою якого є активне слухання, вміння чути важливе в позиції опонента, здатність до емпатії та готовність до взаємодії. Опанування майбутнім правником діалогової форми вирішення проблем, має стати одним з ефективних механізмів комунікації, професійної реалізації та життєвого успіху загалом.

Умовами успішної реалізації діалогічного підходу у професійній підготовці майбутніх правників має стати: готовність учасників освітнього процесу до діалогу на різних рівнях; наявність педагогічних ресурсів для оцінки готовності аудиторії до діалогу (психоемоційні характеристики, досвід та ін.); взаємодія на умовах рівноправного партнерства; наявність сприятливого діалогічно-гуманістичного навчально-виховного простору; формування навчального матеріалу з позиції проблемності, виборності, креативності; застосування проблемно-пошукового стилю педагогічного спілкування; мотивація студентів до пошукової діяльності та ін. Практика реалізації діалогічного підходу потребує додаткового дослідження і науково-педагогічного аналізу.

Бібліографічний список:

- Бондаренко, Н. В., 2023 *Традиційні методи навчання мови як ресурс діалогізації освітнього процесу*. Методи компетентнісного навчання української мови : зб. матеріалів круглого столу. Педагогічна думка, м. Київ, Україна, С. 12-18. [онлайн] Доступно: <<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078>> (Дата звернення 13.12.2024 р.).
- Васьківська. Г.О., Паламар С.П., Порядченко Л.А. 2019. Психолінгвістичні аспекти формування культури діалогічного спілкування. *Psycholinguistics*. 2019. No 26(2). С. 11–26.
- Голота, Н. 2022. Діалогічні технології як складова практико зорієнтованої підготовки майбутніх педагогів, *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія*.

- Педагогіка*, (37 (1), с. 47–53. DOI: 10.28925/2311-2409.2022.377
- Збірка статей «5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння» [За заг. ред. І. Терещенко] - К.: ВАІТЕ, 2019. - 340 с.: [онлайн] Доступно: < [Збірка статей «5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння» | OSCE](#) (Дата звернення 15.12.2024 р.)
- Ігнат'єва, О. 2019. Аналіз сутності поняття «комунікаційна культура суспільства». *Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації* / Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 281.
- Кисельова, Т. 2018 Розуміючи діалог: аналітичний звіт за результатами опитування учасників діалогів в Україні. – Київ: Центр досліджень медіації та діалогу. 2018
- Михайлюк, І. 2014. Феномен діалогу: теоретичний аналіз традиційних і сучасних тенденцій дослідження. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип.26. С.428-461. [онлайн] Доступно: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/158830/158093> (Дата звернення 10.12.2024 р.)
- Нестеренко, Л. 2021. Діалог як інструмент комунікації в територіальних громадах. / *Збірник наукових праць Актуальні проблеми держави і права*. № 91 (2021). С. 135-141. [онлайн] Доступно: < <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1341> (дата звернення: 10.12.2024).
- Тамаркіна, О. 2017. Діалог як один із засобів вивчення іноземної мови // *Педагогіка та психологія : сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспектив* : зб. наук. праць - Запоріжжя : КПУ, 2017. - С. 40-43. [онлайн] Доступно: <<http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/6108> (Дата звернення 13.12.2024 р.)
- Тамаркіна, О. 2016. Застосування діалогових технологій в навчальному процесі // *Проблеми лінгвістики й методики викладання мов у контексті входження України в Європейський простір : збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції*. – Умань : УНУС, 2016. – С. 97-99. [онлайн] Доступно: <<http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/3511> (Дата звернення 10.12.2024 р.)
- Шашкова, Л., Злочевська М. 2011. *Діалогічний вимір гуманітарного знання*. Монографія. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. 176 с.

References

- Bondarenko, N. V., 2023 Tradyciini metody navchannia movy yak resurs dialohizatsii osvithnoho protsesu . *Metody kompetentnisnoho navchannia ukraïnskoi movy* : zb. materialiv kruhloho stolu. Pedahohichna dumka, m. Kyiv, Ukraina, S. 12-18. [onlain] Dostupno: <<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078> (Data zvernennia 13.12.2024 r.).
- Vaskivska. H.O., Palamar S.P., Poriadchenko L.A. 2019. Psykholinhvistychni aspekty formuvannia kultury dialohichnoho spilkuvannia. *Psycholinguistics*. 2019. No 26(2). S. 11–26.
- Holota, N. 2022. Dialohichni tekhnolohii yak skladova praktyko zoriientovanoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv, *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka*. Psykhohohiia. *Pedahohika*, (37 (1), s. 47–53. DOI: 10.28925/2311-2409.2022.377
- Zbirka statei «5 rokiv dialohu i 25 rokiv mediatsii v Ukraini: vid protystoiannia do porozuminnia» [Za zah. red. I. Tereshchenko] - K.: VAITE, 2019. - 340 s.: [onlain] Dostupno: < Zbirka statei «5 rokiv dialohu i 25 rokiv mediatsii v Ukraini: vid protystoiannia do porozuminnia» | OSCE (Data zvernennia 15.12.2024 r.)
- Ihnat'ieva, O. 2019. Analiz sutnosti poniattia «komunikatsiina kultura suspilstva». *Sotsiokulturni ta politychni priorytety ukraïnskoi natsii v umovakh hlobalizatsii* / Ternopil : TNEU, 2019. S. 281.
- Kyselova, T. 2018 Rozumiuchy dialoh: analitychnyi zvit za rezultatamy opytuvannia

- uchasnykiv dialohiv v Ukraini. – Kyiv: Tsentr doslidzhen mediatsii ta dialohu. 2018
- Mykhailiuk, I. 2014. Fenomen dialohu: teoretychnyi analiz tradytsiinykh i suchasnykh tendentsii doslidzhennia. Problemy suchasnoi psykholohii. 2014. Vyp.26. S.428-461. [onlain] Dostupno: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/158830/158093> (Data zvernennia 10.12.2024 r.)
- Nesterenko, L. 2021. Dialoh yak instrument komunikatsii v terytorialnykh hromadakh. / Zbirnyk naukovykh prats Aktualni problemy derzhavy i prava. № 91 (2021). S. 135-141. [onlain] Dostupno: < <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1341> (data zvernennia: 10.12.2024).
- Tamarkina, O. 2017. Dialoh yak odyn iz zasobiv vyvchennia inozemnoi movy // Pedahohika ta psykholohiia : suchasnyi stan rozvytku naukovykh doslidzhen ta perspektyv : zb. nauk. prats - Zaporizhzhia : KPU, 2017. - S. 40-43. [onlain] Dostupno: <<http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/6108> (Data zvernennia 13.12.2024 r.)
- Tamarkina, O. 2016. Zastosuvannia dialohovykh tekhnolohii v navchalnomu protsesi // Problemy lnhvistyky y metodyky vykladannia mov u konteksti vkhodzhennia Ukrainy v Yevropeyskyi prostir : zbirnyk materialiv Vseukrainskoi internet-konferentsii. – Uman : UNUS, 2016. – S. 97-99. [onlain] Dostupno: <<http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/3511> (Data zvernennia 10.12.2024 r.)
- Shashkova, L., Zlochevska M. 2011. Dialohichnyi vymir humanitarnoho znannia. Monohrafiia. K.: Vydavnychy dim «Profesional», 2011. 176 s.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2024.

Baltadzyh P.

DIALOGUE APPROACH IN PROFESSIONAL TRAINING OF A LAWYER

The article presents the rationale for the value of applying a dialogic approach in professional training, in particular the training of legal specialists. The relevance of changing the pedagogical paradigm regarding interaction in the educational process is analyzed. It is noted that the revision of the role of dialogue in the educational process is due to the change of generations, value orientations, the search for new forms and methods of communication, the transformation of consciousness in response to the challenges of time. The importance of the educational dialogue in the educational process of the institution of higher education is revealed, which consists in the formation of communicative competence, encouraged to interact, search for optimal solutions, exchange of ideas.

In the system of higher education, dialogue interaction is considered as one of the key components of personality-oriented learning models, which involves not only taking into account the life experience of each student, his readiness for learning, professional motivation, communication skills, but also the inclusion in the educational process, the development of both professional skills and competencies, and emotional and personal attitude to himself, his activities, the world around him.

Keywords: *dialogue, dialogical approach, dialogical technologies, communicative competence, professional training, educational model*